

Ключові слова: вчитель іноземної мови, вищі педагогічні навчальні заклади, освітні проблеми, фахова компетентність, педагогічна наука.

ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ (1946-1950 ГГ.)

Околович А.В.

В статье раскрыты особенности подготовки учителей у высших учебных педагогических заведениях Украины в первые послевоенные годы, изменения в профессиональной компетентности учителей иностранных языков на основании нормативной и правовой базы как результат реорганизации в содержании педагогического образования в 1946-1950 гг.

Ключевые слова: учитель иностранного языка, высшие педагогические учебные заведения, образовательные проблемы, фаховая компетентность, педагогическая наука, индивидуальность педагога.

FOREIGN LANGUAGE TEACHER TRAINING IN THE HIGHER SCHOOLS OF UKRAINE (1946-1950).

Okolovich O.V.

The article reveals special features of the teacher training in higher pedagogical schools of Ukraine in the first after war years, changes in the professional competence of the foreign-language teachers upon the regulatory and legal framework as the result in reorganization of content in pedagogical education in 1946 – 1950.

Key words: foreign-language teacher, higher pedagogical schools, educational problems, professional competence, pedagogical science.

Постановка проблеми. Сучасна парадигма освіти потребує критичного осмислення минулого, що допомогло б поліпшити умови життєдіяльності людини з метою її подальшого розвитку. Звернення дослідників до історії підготовки педагогічних працівників, учителів, переоцінка ними деяких фактів життя і діяльності окремих особистостей дають змогу по-новому оцінити здобутки вітчизняних педагогів у контексті організаційно-педагогічних та соціально-політичних умов, скористатися ними для формування нових освітніх технологій, а також їхнього удосконалення в умовах соціальних перетворень в Україні. Кожна історична епоха висуває свої вимоги до виховання та навчання молодого покоління, відтак нагромаджує певний педагогічний досвід. Тому для розуміння закономірностей і напрямів у створенні педагогічних умов подальшого вдосконалення підготовки вчителів іноземних мов виникає потреба у вивченні та узагальненні історичного досвіду з окресленої проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У 50-х рр. стан вищої школи України як складової загальносоюзного механізму розглядали А. Боднар [1], В. Бранницький [2], Г. Єфименко [3]. У їхніх працях проаналізова-

но кількісні зміни студентів, показано мережу вищих навчальних закладів, висвітлено досягнення освітньої галузі. Проте не завжди йшлося про дискримінацію, русифікацію освіти. Активними учасниками тогочасного процесу підготовки майбутнього вчителя іноземної мови був Б. Корндорф [5], який обґрунтував складові підготовки студентів педагогічних інститутів і факультетів іноземних мов до педагогічної діяльності, зокрема, зміст спеціальних предметів, до яких належали знання з лексикології, граматики, фонетики, історії мови, методики й практичний курс іноземної мови.

Аналіз сучасної педагогічної літератури з питань діяльності навчальних закладів у підготовці вчителів іноземних мов означеного періоду підтвердив, що на шпальтах вітчизняної літератури практично відсутнє висвітлення діяльності навчальних закладів щодо підготовки фахівців з іноземних мов.

Метою статті є висвітлення діяльності вищих педагогічних навчальних закладів щодо підготовки учителів іноземної мови для роботи в школах України у перші повоєнні роки.

Виклад основного матеріалу. Вагомою була у перші післявоєнні роки постановою Міністерства освіти СРСР від 20 серпня 1945 року «Про покращення підготовки учителів», у якій було окреслено основні напрями та шляхи удосконалення діяльності педагогічних закладів освіти [1, 16]. Цим документом заборонялася короткострокова підготовка вчительських кадрів, які не мали середньої освіти; проводилася підготовка вчителів у педагогічних та вчительських інститутах, педагогічних училищах; визначалася структура вищих та середніх навчальних закладів.

Дослідження істориків та педагогів свідчать, що у 50-х рр. система підготовки майбутніх учителів іноземних мов починає стрімко розвиватися. Мережа вищих навчальних закладів зростає набагато швидше, ніж у попередні роки. До основних конструктивних тенденцій удосконалення форм педагогічної освіти можна назвати створення педагогічних факультетів у класичних університетах та самостійних педагогічних інститутів. Поява спеціально організованої підготовки освітян була зумовлена, передовсім, досягненням культури, розвитком науки та освітньої системи. Вищі педагогічні заклади поділялися на 4 категорії: педагогічні інститути I та II категорії, мали 6 факультетів, III категорії – 4 факультети і IV – 3 факультети. Для кожного з цих типів встановлювалася відповідна кількість кафедр, кабінетів, лабораторій. До складу вчительських інститутів входило три відділення (історико-філологічне, фізико-математичне, природничо-географічне), де проводилася фахова підготовка 5–7-х класів тоді ще семирічної середньої школи. Учителів початкової школи (для 1-4-х класів) готували педагогічні училища, де з 1946 року запроваджувався чотирирічний термін навчання та встановлювалася семестрова система [10, 36]. Підготовка педагогічних кадрів відбувалася за такими трьома циклами дисциплін:

- суспільні науки: (історія КППС, політекономія, діалектичний та історичний матеріалізм, науковий комунізм. На них відводилося 454 години при чотирирічному терміні навчання і 544 годин – при п'ятирічному;
- психолого-педагогічні науки, методики та інші курси: (технічні засоби навчання, спецкурси та спецсеминари з актуальних проблем дидактики, школознавства, теорії та методики виховання). На вивчення цих дисциплін відводилося 460 годин, на педагогічну практику – 17-19 навчальних тижнів;

- спеціальні дисципліни (визначали профіль спеціаліста), на які відводилося майже 2000 годин.

За час війни було зруйновано 41 із 47 вищих навчальних закладів для підготовки учителів та 3 із 6 університетів [8, 53].

Програму соціально-економічного і культурного поступу України в післявоєнний період визначив Закон про п'ятирічний план відбудови і розвитку народного господарства на 1946 – 1950 рр., прийнятий восьмою сесією Верховної Ради України 8 серпня 1946 року. Він передбачав завершити перехід до загального семирічного навчання, далі впровадження середньої освіти, доведення мережі шкіл до 28600 із загальною кількістю учнів 6120 тис. чол. Одночасно було розроблено план розвитку вищої школи на 1946 – 1950 рр., згідно з яким уряд виділяв на капітальне будівництво 76, 9 млн. крб. Кошти призначалися для відбудови шести університетів, десяти педагогічних і чотирьох учительських інститутів, що найбільше постраждали в період фашистської окупації. Проте темпи будівництва в перші роки п'ятирічки значно відставали від потреб навчальних закладів. План капітального будівництва 1947 р. становив 6450 тис. крб., а було освоєно лише 10%. Зокрема, не вистачало місць у студентських гуртожитках (забезпечено було лише 6 тис. студентів). За нормою 4,5 кв. м. корисної площі на одного студента в Запорізькому педінституті було 1,32; у Полтавському – 2,7; у Харківському іноземних мов – 2. У Ворошиловградському педінституті, Одеському іноземних мов, Артемівському, Осипенківському вчительських інститутах гуртожитків не було зовсім [7, 20]. Це ускладнювало підготовку кадрів.

В учительські інститути приймали лише осіб, що здобули освіту за 10 класів. Для створення постійного складу викладацького персоналу і контингенту студентів було визначено чотири групи педагогічних і дві вчительських інститути з постійною кількістю абітурієнтів. Педінститути першої і другої груп повинні були обов'язково мати по шість факультетів, третьої – три, четвертої – два. Перша і друга групи могли приймати від 400 і більше студентів, третя – 200, четверта – 150 [7, 19].

До першої групи віднесено лише Київський педінститут, у якому був серед інших і факультет іноземних мов. До другої – Харківський, решту вузів, а їх у республіці було 20, – до третьої і четвертої груп. Це певною мірою стабілізувало зростання контингенту студентів з підготовки до вивчення іноземних мов, враховувалася наявність навчально-матеріальної бази. Якщо в 1945/46 н. р. у Київському педінституті навчалася загальною 1404 студенти, в т.ч. 45 - на факультеті іноземних мов, то на першому курсі всіх було 323 студенти, з них - 25 на факультеті іноземних мов. Уже в наступному навчальному році збільшилось число студентів відлому – 1684 і на першому курсі 558 чол., то на факультеті іноземних мов відповідно – 50 і 30 чоловік [7, 20-21]. У Харківському педінституті, який мав навчально-матеріальну базу, теж поживався напрям роботи щодо збільшення контингенту студентів, в т.ч. і спеціальності: німецька, англійська, французька, іспанська мови. Прийом студентів у педагогічні навчальні заклади збільшив набір студентів на факультети іноземних мов на 7% більше.

Новим п'ятирічним планом розвитку вищих навчальних закладів Міністерства освіти УРСР на 1946-1950 н.р. передбачалося не тільки збільшити прийом

до педагогічних інститутів іноземних мов (довести до 150 осіб до кожного з них щорічно), а також поновити з 1949 р. діяльність колишнього педагогічного інституту іноземних мов у Дніпропетровську, відкрити нові факультети іноземних мов у декількох педагогічних інститутах. Планувалося випускати приблизно 1600 висококваліфікованих фахівців з іноземних мов, 200 випускників вчителів іноземних мов Харківського учительського інституту; заочні відділення педагогічних інститутів іноземних мов мали б підготувати за 5 років приблизно 570 вчителів англійської, 385 – німецької, 150 – французької мови [1, 39-41].

Проте реальне зростання потреби в учителях іноземних мов перевищувало заплановані цифри, особливо після постанов 1946/47 н. р. та заходів із забезпечення загальної обов'язкової семирічної освіти й розширення масштабів десятирічної середньої освіти. З довідки про підготовку викладачів іноземних мов, поданої заступником міністра освіти УРСР О. Філіпповим до Ради Міністрів УРСР, дізнаємося, що на кінець післявоєнної п'ятирічки (1946-1950 н. р.) очікувалася нестача 11 440 учителів іноземних мов.

Великого значення набула заочна форма підготовки і вчительських кадрів. Так, на перші курси в педагогічні інститути прийнято 3387 чол., в учительські – 3451 чол. За спеціальностями: українська мова і література, російська мова і література, англійська, французька, німецька мови та ін. Загалом у 1946 р. контингент студентів-заочників становив 47800 чол., вчителів іноземних мов приблизно 5-6%. Заочна форма сприяла прискореній підготовці педагогічних кадрів [10, 17].

Вивчення джерельної бази засвідчує, що у 1948 р. майже у кожному населеному пункті України була загальноосвітня школа. На зростання кількості середніх навчальних закладів та збільшення числа учнів велике значення мала постановою, згідно з якою у 1949 р. запроваджувалася загальна обов'язкова семирічна освіта. Зростання кількості середніх навчальних закладів по Україні було позитивним моментом реформи, але демографічна ситуація у 50-ті рр. була негативним явищем, що спричиняло коливання контингенту школярів та знижувало рівень загальноосвітньої підготовки молоді.

На початку 50-х рр. XX ст. учительські інститути, які мали рівень незакінченої вищої освіти, втратили своє значення. Відбувалося їхнє скорочення або укрупнення. У 1949-1950 рр. Кременчуцький, Тернопільський, Станіславський учительські інститути були реорганізовані в педагогічні.

Було розроблено новий план підготовки учителів семіричних та середніх шкіл УРСР на 1949 – 1955 рр. і на виконання якого була прийнята постановою Ради Міністрів УРСР «Про підготовку викладачів іноземних мов» (18 березня 1948 р) і виданий наказ Міністерства освіти УРСР «Про відкриття педагогічних інститутів іноземних мов у Києві та Дніпропетровську (30 березня 1948 р.), за якими з 1 жовтня 1948 року, тобто на 1 рік раніше, поновлено діяльність Дніпропетровського педагогічного інституту іноземних мов та відкривався Київський педагогічний інститут іноземних мов, у складі якого організовувався факультет іспанської мови. Було відкрито факультети іноземних мов у Ворошиловградському і Львівському педагогічних інститутах. Контингент прийому: Дніпропетровський педінститут – 105 осіб на спеціальність «англійська мова», 50 – французька, 45 – іспанська; у Ворошилов-

градському – 45 осіб на спец. «англійська мова», Львівському – 45 осіб на спец. «англійська мова» та 30 осіб – «французька мова» [3, 7-9]. Управління у справах вищої школи при Раді Міністрів УРСР зобов'язувалося забезпечувати підбір професорсько-викладацького складу для новостворених інститутів та факультетів іноземних мов за рахунок наявних кадрів державних університетів, інститутів та осіб, що закінчували аспірантуру, а забезпечення навчальних педагогічних закладів науковою літературою – з фонду перерозподілу книжкових фондів інших педагогічних інститутів та поповнення бібліотек наявних педінститутів іноземних мов.

У 1948 р. було закрито Харківський учительський інститут іноземних мов, а 1949 року – реорганізовано у педагогічне училище і відкрито два нові учительські інститути іноземних мов зі спеціальностями «англійська мова», «французька мова» у Житомирі та Білій Церкві на 120 осіб. У 1949 р. в учительському інституті при Вінницькому, Ворошиловградському, Львівському, Кіровоградському, Ніжинському, Сталінському педагогічних інститутах планувалося організувати підготовку вчителів за спеціальністю «іноземна мова». З 1950 р. до введення спеціальності «іноземна мова» долучилися учительські інститути Запоріжжя, Кривого Рогу, Миколаєва, Херсона, Черкас. Забезпечення науково-педагогічними працівниками та науково-методичною літературою було вкрай незадовільним. Особливу тривогу викликав науково-педагогічний стан працівників іспанської мови у Київському педагогічному інституті, де її викладали спеціалісти нібито спорідненої іноземної мови – французької. Підготовка цих викладачів мала бути здійснена за 20 тижнів (по 24 години на тиждень) [7, 160]. Міністерство фінансів УРСР висловило думку про недоцільність таких витрат, тому питання було розв'язано через Міністерство вищої освіти СРСР шляхом запрошення викладачів іспанської мови з інших міст СРСР [8]. Свій перший навчальний рік інститут розпочав з власною кафедрою і кабінетом іспанської мови [9].

У результаті певних реорганізацій педагогічних інститутів в Україні 1950 року діяло чотири 4-річні педагогічні інститути іноземних мов (Дніпропетровськ, Київ, Одеса, Харків) та відділення іноземних мов у Вінниці, Києві, Ніжині у Білій Церкві та Житомирі. Підготовка вчителів іноземних мов проходила у самостійних учительських інститутах іноземних мов (спочатку 2-річних, а потім – реорганізованих у 3-річний термін навчання). У 4-х учительських інститутах (Ворошиловградський, Кіровоградський, Львівський, Сталінський) навчання тривало 2 роки [10].

Вищенаведене дає підстави стверджувати, що реорганізація у вищих педагогічних навчальних закладах зумовила зміни у підготовці вчителів у перші післявоєнні роки, зокрема, у професійній підготовці вчителів іноземних мов означеного періоду. Це було зумовлено насамперед нормативно-правовою базою, яка стала основою реформування змісту педагогічної освіти і професійної підготовки вчителів іноземної мови упродовж 1946-1950 рр.

Подальшого дослідження потребують питання особистісного і професійного зростання студентів у вищому педагогічному навчальному закладі, підвищення якості навчально-виховної діяльності для становлення майбутнього вчителя іноземних мов.

Література

1. Бондар А. Д. Розвиток суспільного виховання в Українській РСР (1917-1967) / А. Д. Бондар. – К. : Вид-во Київського ун-ту, 1968. – 227 с.
2. Браницкий В. А. Развитие высшей педагогической школы на Украине в годы семилетки (1958-1965 гг.) : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «общая педагогика та история педагогики» / В. А. Браницкий; АН Украинской ССР. Институт истории. – К., 1970. – 35 с.
3. Ефименко Г. Г. Высшая школа Украинской ССР / Г. Г. Ефименко, В. М. Крисников, А. М. Новоминский. – Київ: Вища школа, 1978. – 327 с.
4. Зведений звіт педагогічних вузів на початок 1950/51 н.р. // ЦДАВОВ України. – Ф.166. – Оп.15. – Спр.793. – 18 арк.
5. Корндорф Б. Ф. К вопросу о подготовке учителей для средней школы / Б. Ф. Корндорф // Иностранные языки в школе. – 1951 – №3. – 73-78.
6. Матеріали по делам высших и средних педагогических учебных заведений Министерства просвещения УССР // ЦДАВОВ України. – Ф. 2. – Оп. 7. – Спр. 7259. – С. 19-22
7. Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985) : монографія. / Василь Каленикович Майборода. – К. : Либідь, 1992. – 195 с.
8. Навчальний план педагогічного інституту. Спеціальності: англійська, французька, німецька, іспанська мови. Затверджено Міністерством вищої освіти СРСР на 1952 р. // ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1121. – 21 арк.
9. План підготовки учителів для семирічних і середніх шкіл УРСР на 1949 – 1950 рр. // ЦДАВОВ України. – Ф.166. – Оп.15. – Спр. 575. – 12 арк.
10. Навчальні плани початкової семирічної і середньої школи УРСР на 1952 -1953 н.р.) // ЦДАВОВ України. – Ф.166. – Оп.15. – Спр.1344. – 2 арк.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СПОРТИВНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ» В СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

УДК: 378+371.3+796+613.7

Пісарук В.В.

У статті висвітлюється проблема необхідності перегляду навчальної програми викладання курсу, з урахуванням суттєвого збільшення як самого переліку офіційно зареєстрованих видів спорту, так і самих спортсменів, які спеціалізуються з даних спортивних дисциплін. Автором розроблені науково-обґрунтовані пропозиції регламентуючи саму структуру побудови як лекційних, так і практичних занять, основу на викладанні саме тих аспектів проведення тренувальних циклів, які можуть бути застосовані майже в усіх видах спорту, на базі медично-фізіологічних досліджень та отриманою, на основі цих досліджень, статистичною базою даних.

Ключові слова: програма курсу, види спорту, цикли тренувань, спеціалізація, статистична база даних, аспекти викладання, медичні дослідження, фізіологічні дослідження.